

odločil za graditev manjših lesenih planinskih koč, grupiranih v zaselke, ki se po obliki in konstrukciji naslanjajo na avtohtono pastirsko arhitekturo. Tako stoji zdaj po njegovih načrtih na Veliki planini, ločeno od pastirskega območja, šest turističnih zaselkov s 140 planinskimi kočami s skodlasto kritino, lociranih v skalnatem, z rušjem poraslem svetu, ki ni za pašo.

MORALNA OPORA V GORAH

Uradna Planinska zveza Slovenije je bila v najtežjih časih Kopačevega življenja previdna: ni sicer ničesar ne pisala, ne govorila proti njemu (sem pa ne štejejo posamezniki), vendar hkrati ni ničesar naredila za svojega člana in predsednika.

»Pač,« pravi sedanjí častni predsednik PZS Vlasto Kopač. »Ko sem bil še v zaporu in ko sem za Zvezo narisal Julijce, je PZS, katere gospodarstvo je takrat

vodil Tone Škrajnar, izplačala nekaj honorarja moji ženi, kar je bila tedaj vsekakor dobrodošla pomoč.«

»Tistih težkih povojnih let se je danes oprijel vzdevek 'svinčeni časi', ko so se ljudje bali drug drugega ter vsak zase in za svoje, bili previdni in čuječi v besedi in ravnanju, pa zato nihče ni hotel tvegati. Zame je bila krepka moralna opora tovariški in prijateljski odnos do mene, ki so ga izražali gorjanci in drvarji v Grintovcih, pastirji na Planini, oskrbniki v Kamniških in večina alpinistov.

Šel sem spet v gore, kjer sem si opomogel in se postavil na noge. Lotil sem se svojega poklicnega dela in po malem pisal in risal v Planinski vestnik.«

Gore so našega častnega predsednika pogosto neposredno in še pogosteje posredno reševale, ko je bil najbolj potreben reševanja iz temno sivih življenjskih in duševnih situacij.

DARILO OB STOLETNICI SLOVENSKE JAMARSKÉ ORGANIZACIJE

SLOVENSKO TISOČMETRSKO BREZNO

Le nekaj dni pozneje, ko so slovenski jamarji in raziskovalci krása v Postojni na osrednji proslavi zaznamovali stoletnico organiziranega jamarstva na Slovenskem, se pravi stoletje slovenske jamarске organizacije, se je na Rombonu v Julijskih Alpah, na višini nekaj več kot dva tisoč metrov, zgodilo tisto, kar so slovenski jamarji željno pričakovali že vrsto let: na slovenskem ozemlju je bila dosežena v kraškem breznu globina več kot tisoč metrov. Tako je Jugoslavija postala deveta država na svetu, kjer je jamarjem uspel tak podvig; pred tem so namreč dosegli takšno globino samo v Franciji, Španiji, Avstriji, Italiji, Švici, Sovjetski zvezi, Mehiki in Alžiriji. Dne 21. oktobra letos so italijanski in slovenski jamarji v Breznu velike razpoke (Veliko sbrego) dosegli globino okoli 1100 metrov, vendar se brezno še nadaljuje. Sedanja natančna globina bo znana, ko bodo preračunali vse višine, razdalje in naklone, ko pa bodo sedanje visoke vode odtekale in ko bo zima uklenila Alpe v snežen in leden oklep, bodo jamarji ponovno odšli v brezno in poskušali to globino še povečati.

REKORDNA GLOBINA 1100 METROV

Kot pripoveduje Gregor Pintar, član Društva za raziskovanje jam Ljubljana, ki se je z italijanskimi kolegi udeležil rekordnega spusta in tako osebno prisostvoval novemu jugoslovanskemu globinskemu jamarškemu rekordu, je vhod v to brezno, ki je iznenada postalo slovenski in jugo-

Najgloblje jame na svetu

1. Sistem Jean Bernard (Savoja, Francija) 1535 m, 2. Patjuhin (Kavkaz, Sovjetska zveza) 1508 m, 3. Puerta de Ilamina-Bu 56 (Španija) 1408 m, 4. Sistema del Trave (Španija) 1381 m, 5. Snežnaja (Abhazija, Sovjetska zveza) 1353 m, 6. Sistem Pierre Saint Martin (Pireneji, Francija, Španija) 1342 m, 7. Laminako steak (Navarra, Španija) 1338 m.

* * *

Na svetu je zdaj 20 brezén, katerih globina je večja od 1100 metrov. Pri osedih v Italiji, kjer je kras podoben slovenskemu in jugoslovanskemu, vendar so tam bolj navdušeni jamarji, ki posvečajo več časa jamarškim raziskavam kot naši, so doslej v petih breznih prodrli več kot 1000 metrov globoko.

slovenski rekorder, na pobočju Črnelskih vršičev, ki so del Rombonskih podov. Dokaj majhnemu navpičnemu vходу sledi vrsta sorazmerno ozkih vertikal do globine 230 metrov, ki so prekinjene s številnimi policami in so brez vode, spust pa ovirata le dve ožini v globini 110 in 230 metrov.

»Malo nižje,« pripoveduje, »pa zaslišimo v vzporednem breznu vodo: to je začetek 250-metrске enotne vertikale, katere dno je že v globini 520 metrov. To je najgloblje notranje brezno pri nas, ki preseneča tudi

To so Kaninski podi, polni škrapelj, kotličev in vhodov v brezna, od katerih so najštevilnejša globoka le po deset ali nekaj deset metrov, med njimi pa so gotovo tudi rekordno globoka

z razsežnostmi, saj ima ponekod celo do 50 metrov premera.«

V nadaljevanju se brezno nekoliko položi, močno pa se poveča količina vode.

Od globine 620 metrov se po Pintarjevih besedah značaj jame popolnoma spremeni. Za jezerom, ki ga morajo jamarji prečiti, da bi nadaljevali prodiranje v globino, nalletijo na močan dotok vode, ki priteka iz Italije. Rovi so tod tako veliki in globoki, da jih je mogoče primerjati s kanjonom, po katerem so jamarji v glavnem napredovali vse do sedanje globine 1100 metrov.

Naporno plezanje, tudi navzgor, da bi se izognili najtežavnih mest, pa se bogato izplača, »saj so predvsem rovi, kjer sledimo potoku Kubo, izredno lepi in slikoviti. Številna jezercja s kristalno zeleno vodo in manjši slapovi dajejo pečat naši prav gotovo najlepši visokogorski jami,« pravi Gregor Pintar, pri čemer omenja še dve veliki dvorani, Galaksiko in Kugyjevo dvorano.

Za jamo so poleg izredne lepote in težavnosti značilne še izredne količine vode, saj pretok na dnu znaša po ocenah več

Najgloblje jame v Jugoslaviji

1. Brezno velike razpoke (Rombon) 1100 m, 2. Skalarjevo brezno (Kanin) 911 m, 3. Jama v Vjetrenih brdih (Durmitor, Črna gora) 879 m, 4. Sistem Brezno pri gamsovi glavici — Botrova jama (Pršivec nad Bohinjem) 819 m, 5. Pološka jama (Tolmin) 705 m.

kot deset litrov na sekundo. To je podatek, ki dovolj zgovorno priča o tem, zakaj so raziskave v tej in drugih visokogorskih globokih brezni možne le pozimi, ko je gorski svet ujet v sneg in led, ali pa ob izredno stabilnem jenskem času.

NAJGLOBLJI BREZNI V JULIJCIH

Čeprav so se slovenski jamarji namenili na Slovenskem prvi spustiti do magične globine tisoč metrov, za kar so »določili« Skalarjevo brezno na Kaninu, je naključje hotelo, da so takšno brezno pri nas našli njihovi italijanski kolegi. Potem ko so slovenski jamarji začeli v Skalarjevem breznu dosegati velike globine, so to jamo »zaprl« za jamarje od drugod. Mnogo pozneje so italijanski jamarji prosili Jamarsko zvezo Slovenije in njeno komisijo za stike s tujino, naj jim dovoli raziskovanje na Rombonu, kjer je jamarsko v glavnem še nepreiskani svet. Glede na dotedanje različne stike z večino jamarskih skupin iz tujine, ki so prihajale k nam, so jim slovenski jamarji raziskave dovolili, niti Italijani niti Slovenci pa niso pričakovali, da bodo v tako rekordnem času, pravzaprav od letošnje zime, ko so na turnih smukih našli na Rombonu nekaj dihalnikov, iz katerih se je »kadilo«, pa do pozne jeseni prodrli v eno od teh brezen tako globoko, pri čemer pa to še ni dokončna globina, saj se brezno še nadaljuje. Ko so italijanski jamarji prišli do globine 950 metrov in pod to globino videli še več kot 50-metrsko brezno, so o tem obvestili svoje slovenske kolege (pri tem pa so se bali, da bi jim Slovenci odtlej prepovedali vstop v to jamo). Ob slovenskih čestitkah za tak uspeh so se jamarji z obeh strani meje dogovorili, da bodo v globino več kot tisoč metrov (kar bi se zgodilo prvič v Sloveniji in Jugoslaviji) odšli skupaj, kar se je potem tudi zgodilo.

Zdaj sta v Julijskih Alpah dve globoki brezni, ki sta na vrhu seznama najglobljih jugoslovanskih jam: Veliko sbrego na Rombonu s sedaj doseženo globino 1100 metrov in Skalarjevo brezno na Kaninu s sedanjo globino 911 metrov. Obe brezni se še nadaljujeta v globino. Zato ni nobenega dvoma, da bodo v obeh brezni poskušali (najverjetneje še to zimo) prodreti še globlje, morda celo do rekordnih svetovnih globin.